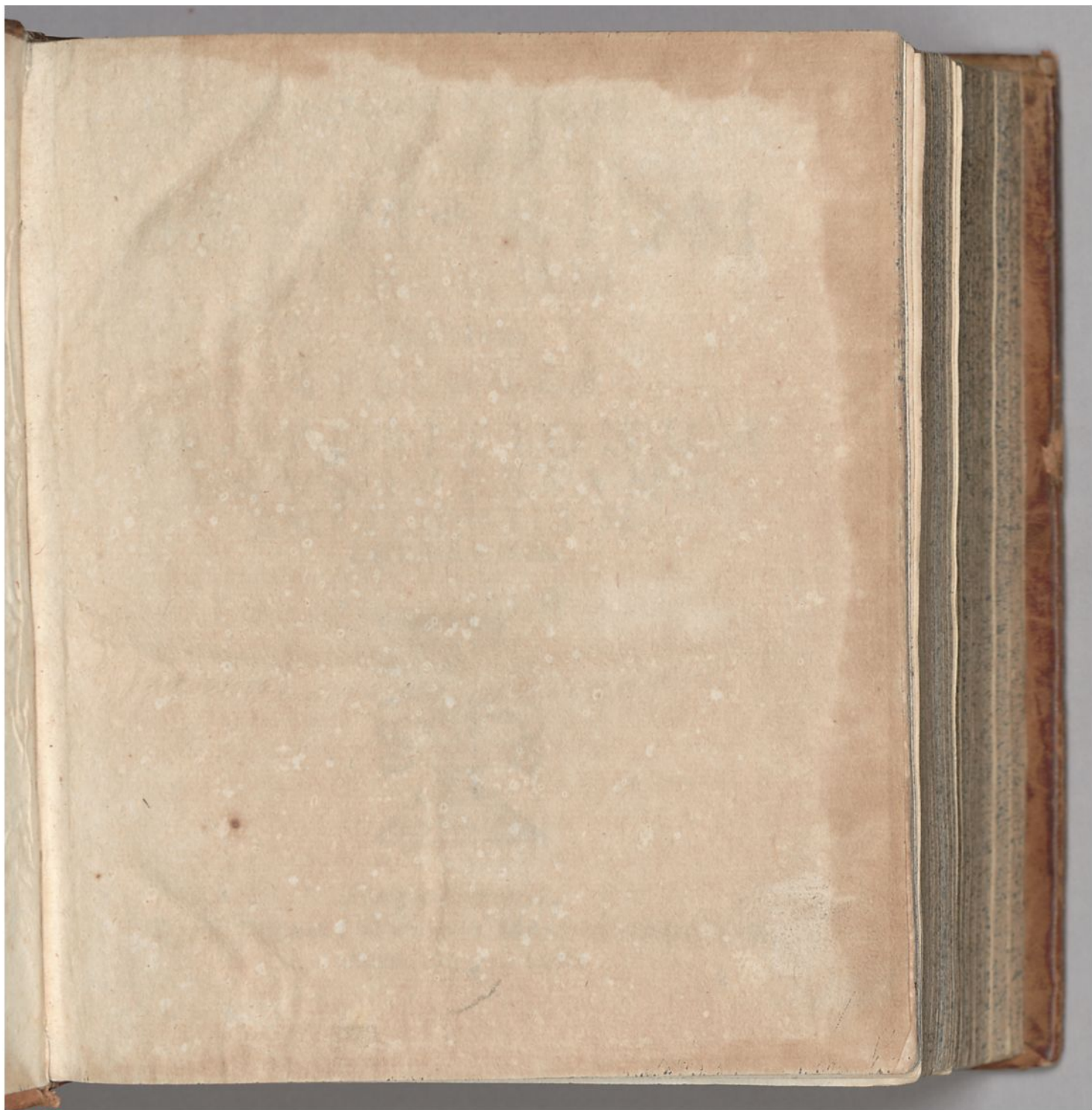

Leibn. Marg.
41

Varia ethica.

12
JOHANNIS CONRADI
KESSLERI

Solmæo-Brunfelsensis, in æde Johan-
nea mysteriorum divinatorum
interpretis

ORATIO,

De

HOMICIDARUM MAXIME
INVOLUNTARIORUM
POENIS.

Dicta 111. Kal. Maj. clb 1æcc.

Cum

PROFESSIONI LINGUÆ GRÆCÆ & EX-
OTICARUM in ILLUSTRIBRE MEN-
SIUM SCHOLA

solenniter inauguraretur.

BREMÆ,
Typis HERMANNI BRAUERI, illust. Gymn. Typog.

3

PERQUAM. MAGNIFICO. SPLENDI-
DISSIMIS. NOBILISSIMIS. AMPLISSIMIS.
CONSULTISSIMISQUE.

VIRIS.
HERMANNO.
DWERHAGEN.

J. U. D. Illustris Reipubl. Bremensis
Consuli.

ET
WARNERO.
KÖHNE.

J. U. D. & ejusdem Reip. Senatori.
Illustris Scholæ EPHORIS, GRAVISSIMIS.
DIGNISSIMIS.

Orationem hanc Inauguralem

L. M. Q. dicat, consecrat

J. Contr. Kefsler.

PERINE
HERMANNI BRAUER, ill. Gymn. Typog.

PERINCLUTI. MAGNIFICI. NOBILISSIMIQUE.
 ILLUSTRIS. REIP. PRÆSES. ATQUE. CONSULES.
 MAGNIFICE. AMPLISSIMI. GRAVISSIMI. SCHOLA-
 RUM. EPHORI.
 EXCELLENTISSIME. REIP. SYNDICE.
 AMPLISSIMI. NOBILISSIMI. CONSULTISSIMI. PLU-
 RIMUM REVERENDI. EXPERIENTISSIMI. PRU-
 DENTISSIMI. SPECTATISSIMIQUE. SENATO-
 RES. DOCTORES. PASTORES. SECRETARII. SE-
 NIORES. HOSPITES. CÆTERI. ET. AUDITORES.
 OMNIUM. ORDINUM. HONORATISSIMI.
 MAGNIFICE. RECTOR.
 MAXIME. REVERENDI. EXCELLENTISSIMI.
 CONSULTISSIMI. EXPERIENTISSIMI. CLARIS-
 SIMI. OMNIUM. FACULTATUM. ET. ARTIUM.
 PROFESSORES. COLLEGÆ. SUSPICIENDI.
 REVERENDI. LITERATISSIMI. ATQUE. HUMANIS-
 SIMI. JUVENTUTIS. FORMATORES.
 TU. DENIQUE. LECTISSIMA. NOBILISSIMORUM.
 ATQUE. ORNATISSIMORUM. JUVENUM. CORO-
 NA. SPES. NOSTRA. NOSTER. AMOR.

CUM mentis oculos, orbem Terrarum lustraturus, qua-
 quaversum circumverto, Nobilis illa urbs, & quondam
 universi orbis Domina, nunc Principis Ecclesiæ Ponti-
 ficæ illustris sedes, ante alia in illos incurrit, atque
 cum universo suo fastu, Purpuratorum, variorum-
 que Cleri ordinum, tum laicorum vegrandi turba
 sese nobis offert contemplandam. Est, ut nostis, annus hic ma-
 xime

xime Jubilæi festa celebritate insignis, quam omnis Ecclesia Pontificia mira quadam animorum alacritate, auctoritate Pontificum compulsa, in æterna, ut vocatur, urbe nunc religiose agit. Quid miseros mortales adigat, ut patriis sedibus relictis, eo se tam frequentes conferant, anxie nimis disquiri non est opus. Persuasum est popello, omnibus peregrinis & incolis, qui certis vicibus certa urbis illius templa religiose adiverint, omnium peccatorum veniam plenissimam, a Pontifice auctoritate Divina iri concessum. Atque ne quis existimet, sola minora peccata esse, a quibus Romanus Præsul Ecclesiæ suæ fidis cultoribus abolitionem promittat, omnium etiam maximorum, atque illorum etiam, quæ reservata Pontificis vulgo vocantur, certissimam pollicetur abolitionem. Neque homicidia ex hoc censu quisquam eximat; etiam illorum gratiam facit eis, qui religiose Jobelæi solennitatem celebraverint.

Sed cheu! quoties ego ista tam indigna apud animum meum considero diligentius, vix me abstineo, quin vicem misere cœci populi a cœcis & excœcantibus ductoribus seducti ex animo doleam. Quid enim? potestne res magis temeraria esse vel dici, quam illa ipsa crimina, quæ Lex Divina & humana pœnis maximis puniri præcipiunt, impunita dimittere? Nam ut de cædibus voluntariis nihil dicam, ipsi etiam involuntarii homicidæ etsi minore supplicio afficiantur, nunquam tamen illos omni pœna caruisse certum est.

Cum ergo a Perquam Magnifico atque Amplissimo Illustris hujus Reipublicæ Senatu mihi nuper benevole concessa Ordinaria Professio Linguarum Græcæ atque Exoticarum, a solenni Oratione sit auspicanda, cui rei hæc hora constituta est, in Splendidissima hac Honoratissimorum Virorum panegyri, pauca de Homicidarum maxime Involuntariorum pœnis ex Hebræorum & Græcorum monumentis dicere constitui.

Non ita mihi placeo, Auditores omnium Ordinum Splendidissimi atque Dignissimi, ut quicquam egregii de me polliceri Vobis audeam. Ipse satis scio, quam difficilis & ardua res sit, tam Doctis Auribus digna loqui & convenientia. Sed nec plane tamen ingratam esse materiam judico; cujus etiam dignitas facit,

emix

Λ

ut majore confidentia a Vobis majorem in modum contendere audeam, hanc unam horam aurium atque animorum Vestrorum operam mihi benevole commodetis.

Cum Deus T. O. M. hominum, quos Ipse sua Omnipotentia creaverat, eademque solus conservat, vitæ prospicere vellet, ut eum solum, a quo vitam habemus, arbitrum atque Dominum illius agnosceres, sanctissimis legibus cavit, ne homini in hominis vitam absque nutu Summi Numinis grassari liceret. Unde in principio statim, cum Adamo modo creato Librum Legis, cum ab ipso, tum a posteris observandæ traderet, atque, ut opinantur Judæi, sex solas Adami filiis leges figeret, hæc, qua sanguinis effusio prohibetur, inter eas loco non ultimo comparebat, repetita dein & Noacho, atque postea in Solemni illa ad montem Sinai panegyri a Jehova universo Israeli viva voce pluribus inculcata, lapidi incisâ, ultimo etiam Auctore Deo ipso in volumine descripta, & sacerdotum custodiæ mandata. Fieri quippe non posse animadverterat Providum Numen, quin, totius generis humani Principe universæ propaginis salutem per peccatum evertente, omnes ejus posteris tam illustri primi Parentis totiusque stirpis auctoris excitati exemplo, & sibi & aliis seu malitiæ furore acti, seu non sponte sua exitium essent accersituri. Quare πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως idem hominibus præceptum, ut eorum reprimeret insaniam, proposuit. Non poterat tamen, ne hac quidem ratione Deus, etsi voluntatem suam, quæ sola Legum sanctissimarum instar creaturis ratione præditi esse debebat, modo maxime illustri, in corda nempe inscribendo, atque auribus oculisque eorum exhibendo, declarasset, ab homine, malis Serpentis pessimi auribus seducto atque dementato impetrare, quin & se & alios variis modis vita, benigna Dei manu concessa privaret.

Quam enim varias, quæso, quamque diversas non invenere miseri mortales vias, quibus amentia excitati suum ipsi genus irent destructum? Non dicam jam de Magistratuum justâ vindictâ, qua illi aliis pro merito suo vitam, quæ Deo probro, Reip; damno erat futura, juxta præscriptas Leges eripiunt. Non commemorabo bella, justis ex causis suscepta, quibus multa sæpe hominum

millia vel saxo perimi ferro, vel atra necari fame, satis constat. Nec denique animus est, id hic sub censum revocare, cum quis aut suæ aut proximi vitæ, bonorum, pudicitiae conservandæ causa, ei, qui violentas injicere manus omni ope nititur, gulam, licet invitus, frangit. Omnia namque hæc homicidii vocabulo Sacram Scripturam non comprehendere, recte doctissimus Patrum autumat Augustinus. De privatis tantum loquor, atque eis Reip: civibus, qui cum Imperio non sunt, neque auctoritate publica, sed sua, hoc est, nulla, aliis mortis accelerandæ causa existunt.

Semoti prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum,

Postquam manu inermi, armata ferro, ligno, lapide, recte, immo hoc nostro ævo, nocentissimo dicam, an utilissimo? illo pulvere pyrio homo homini ultimam accelerare horam didicit. Cujus sceleris abominandi exemplum jam tum exstitit, cum primi duo mares, una matre geniti, superstitionibus adhuc parentibus, in hoc mundo versarentur. Quum enim Cain, non aliam ob causam fratri pio Abeli indignaretur, quam quod is magis, quam ipse, propitio uteretur Numine, per fraudem eum seductum in agrum inermem, & a sola sua pietate instructum, nefando ausu crudeliter trucidavit, primusque omnium hominum impio exemplo sanguinis alieni fundendi auctor exstitit.

Non solo tamen dolo aperta vi atque deliberato consilio homicidia contingere, sed & nonnunquam absque ulla cædem patrantis fraude, solo Dei, summi rerum nostrarum, maxime ergo & vitæ humanæ, Rectoris nutu atque arbitrio, fieri illa constat. Quamquidem rem ipse Ille, qui Leges Veteris Testamenti scivit, suæque auctoritate sanxit, satis etiam diserte Israelitis non uno in loco explanavit. Nam cum Legem, quæ de homicidio agebat, Mosis servo suo, interpretaretur, pœnasque illam violentibus dictaret, verbis quam maxime apertis ab iis homicidis, qui deliberato animo homicidium perpetrarent, secrevit eum, qui proximum suum a se occisum persecutus non sit, sed qui cædem sola Dei gubernatione atque providentia, nulla autem sua culpa perpetraverit. Quod ipsum latius deinde exsequitur, ubi de urbi-
bus

bus Levitarum tribui dandis Deus Mosi mandat, & ubi Moses ipse omnia jura ante vitæ terminum in deserto Israelitis repetita proponit.

Ast verendum omnino fuerat, ne, cum Deus diversam esse voluerit rationem ejus, qui data opera hominem necasset, & illius, qui temere alii, nulla sua culpa mortis exstisset causa, omnino nemo suam hic fateretur culpam. Nam ita a natura omnes nunc sunt homines; multos male fecisse non pudet, quos tamen pudore suffundi cernimus, cum admissi delicti faciendum est indicium. Plane ut primos homines fecisse comperimus. Quos enim malefacti conscientia, tum Prudentis Judicis reverentia abstinere, ne inficias ire ausint sua scelera, illi celare tamen sua crimina pœnæ formidine conantur; idni pulchre procedat, tergiversando, alios nequitiarum auctores ac suafores allegando, inque eos a se omnem culpam amoliendo, distingere animum irati Judicis astu paterno satagunt. Sed pulchre hanc ingeniosissime nequam hominum pessimam atque stultissimam astutiam elusit prudentissimum pariter ac sapientissimum Numen. Ita enim accurate omnia suis limitibus circumscripsit, certisque characteribus signavit, ut facile amplius non sit vel hominem Judicem, modo Legum Divinarum peritus sit, dolo circumvenire, eive fumum vendere.

Nam ut plane perspiciatis Sapientissimi Legislatoris summam sapientiam, cernite quæso mecum, ut cædis auctorem, facta, locum, denique omnia sollicita cura describat. Is nempe est, qui non fuerit persecutus proximum suum; ut ipse Jehova loquitur; seu ut servus is, cujus fidei credita erat tota domus Dei, ipsis Israelitis clarius explicat: Is est, cui nullæ nuper lites erant cum proximo, quique eum odio non sit persecutus. Adeo ut, si cædis hujus patrator in judicio convinci posset, odia vel inimicitias quasdam inter ipsos intercessisse, licet ex omnibus notæ non essent; imo si, ut docent Juris Hebræorum callentissimi Doctores Rabbin, intra triduum inter se, amice scilicet collocuti non essent, tum eadem eam temere factam esse, sola sua professione reus persuadere judicibus non potuerit; quin accuratius erat instituendum examen, ut cædis voluntariæ crimine se liberaret.

modi

ret. Ipsum etiam factum non uno modo a iudicibus erat evolvendum, quod & ipse Legislator fieri oportere declarat. Nam uti ejus origo nulla ratione esse poterat odium vel imicitia, ita profecto ipsum factum solum ostendere debebat, casu eam cadem evenisse, omnemque fraudem longe abfuisse. Quare subito, ab eo qui aliud ageret, istud factum esse oportebat, ut omnis suspicio studii & diligentiae posset esse remota. Exemplo rem hanc comprobat Moses. Si quis ligna in sylva caderet, atque inter cadendum, securis avolans, dum ipse ansam retineret, alium, qui lignatum cum eo venisset, temere occidisset; id & similia solum facta sunt, quae Deus hic jussit attendi. Quin ipse Deus non obscure definiit, qualia sint ea facta, quae hoc nomine queant censer. Si quis proximum suum impulerit, vel improvise in eum vas aliquod dejecerit aut lapidem; quae Iudaeorum Magistri, ut sunt curiosi rerum harum interpretes, hunc in modum exponunt. Si quis descendens scilicet de scala cadat, atque hoc suo casu in alium offendat eumque necet; si quis vas aut dolium ex superiore loco demittat, atque inter demittendum vel funis rumpatur, aliove casu illud decidat, atque cadens in stantem inferius, eum vita privet; si quis lapidem projiciat, neminem autem antea conspexerit, cui is lapis nocere possit. inter projiciendum autem demum subito quis adsit, qui eo laedatur; haec, inquam, & similia tantum sunt, quae cadis non voluntariae nomine venire posse existimant Iudaei. Sed nec locum ipsum, ubi ea caedes patrata sit, inanimadvertens relinquit Legislator. Nam cum Moses in allato exemplo ait, in sylvam lignatum ivisse eos, Iudaei Iuris doctores hinc probe attendendum esse docent, locum tantum illum intelligi, qui publicus sit. Imo concludunt inde, si quis e domo sua vel vas vel lapidem in atrium domus suae projiciat, atque forte quis, cui nihil in eum locum juris sit, inscio domino ingressus necetur, cadem hanc nec voluntariae nec involuntariae nomine censer posse; sed extra omnem culpam esse, qui eam commiserit. Haec omnia sunt, quae Iudex Israelita probe considerare jubetur, ut secundum ea illum, qui imprudenter alium occiderit, a cadis voluntariae crimine absolvat; Haec, inquam, attendet, ut nulla caedem

dem patrantis culpa, sed sola Dei gubernantis providentia eam factam esse pronunciet. Hac omnia nisi reus concurrere probaverit, nunquam ille, ut occidentium per errorem privilegio frui sibi liceat, iudici persuaferit.

Ast quamvis Supremus Legislator adeo sollicitè omnia hæc Israelitis eorumque Iudicibus inculcaverit, negari tamen non posse videtur, quin, maxime si, facem prælucente Thalmude imò & ipso N. T., posteriorum Hebræorum in coercendis homicidiis socordiam atque negligentiam paulo reputemus attentius, sæpiuscul eii, qui caput suum alligassent cæde meditata atque studio patrata, eorum, qui temere atque nulla fraude commisissent, privilegiis sint abusi. Plane quemadmodum etiam apud Græcos & Romanos tale quid factum esse Poetarum Princeps Homerus & antiquitatum Romanarum scriptor gravissimus Dionysius Halicarnasseus commemorant. Patrocli enim umbra, Achilli apparens somno sepulto, hæc inter alia loquitur:

Παῖδα κατέκτανον ἀμφιδόμαντι

Νήπιον ἐκ ἐθέλων, ἀμφ' αἵματι χολαίῃς.

Ubi iratum se eadem eam fecisse ipse ultro fatetur, atque tamen ait imprudentem & invitum se eam perpetrasse. Quæ cædes sane cum hac, de qua agimus nunc, componi nulla ratione potest. Horatius autem, postquam Curatius devictis ad suos victor rediisset, sororem (quam, ut, ille credebat, latam esse decuerat in publica Reip. privataque familiæ victoria) sponsum suum extinctum acerbissime flentem atque lugentem, fratrique cædem acerbis dictis exprobrantem, ensē, multa atrociam in ipsam evomens dicta, crudeliter occidit. Quem Rex Tullus homicidii apud se accusatum, a populo autem, ad quem ejus causæ disceptationem ille rejecerat, absolutum, quod sibi amplissimæ dominationis causa auctorque fuisset, omni modo conservatum cupiebat; Itaque expiari eum iussit iis expiationibus, quibus Lex τὰς ἀκρίβεις φόνες cædes involuntarias expiari jubebat.

Quoquo autem modo cædes fieret, placere ea Deo ne utquam poterat: quapropter certis legibus in illam vindicandum statuit. Quis enim, quæso, Vestrum est, qui nesciat, Ipsum justissimum Numen exemplo suo omnibus hominibus ostendisse,

B

qua

qua ratione in homicidam animadverti vellet? Duorum certe primorum virorum historia istud satis facit manifestum. Adamus etenim, qui peccato suo omnes homines vita ea, quæ vere vita ut est, sic sola nominari vita meretur, privavit, nonne gravissimam Judicis sententiam, mortem eidem denunciantis audiuit? Et Caini res gestas inspiciamus. Satisne aperte omnia ejus verba loquuntur, agnovisse eum, homicidæ vindictam a Deo esse paratam? Certe ut Noacho, sic Mosi universæque Israelitarum genti DEus id satis diserte est elocutus.

Magis id nobis erit perspicuum, ubi pœnas utrique homicidii speciei irrogandas perlustraverimus. Atque ut a voluntaria cæde ordiamur, impune esse hoc crimen nemini, luce sua clarum est. Huc enim omnia illa pertinent de homicidiis eorumque pœnis agentia præcepta; hoc evincunt exempla, hunc in finem a Scriptoribus Sacris summo studio summaque fide consignata. Nec tamen claret satis huc usque, quænam homicidio pœna ab initio, quæ deinceps dictata fuerit. Nam apud Græcorum antiquissimos cædis reos capite non luisse, nec judicia de cædibus habita fuisse apud Athenienses, antequam Halirrhothius, Neptuni filius ob vitiatam a se prius, dein & interfectam Martis filiam Alcippen, a Marte occideretur, satis manifesto docet rerum Græcarum scriptor luculentissimus Pausanias. Imo ipsam Sacram Scripturam si consulas, non levia hujus rei ibi deprehendas vestigia. Ita Adam, cum is homicidio, ut meministi paulo ante nos dicere, caput suum alligasset, atque juxta sententiam jam ante adversus ipsum latam mortem commeruisset, longe tamen aliam pœnam subivit. Eleganter hanc in rem Doctores Judæi: Commeruerat quidem Adam, qui mortem accersiverat universo hominum generi, mortem, sed misericordia erga ipsum usus est DEus, & exilio eum multavit. Cain etiam, cui conscientia mortis pœnam dictaverat, qua ipsum esset affecturus, quisquis in eum incidisset, exulare nihilominus jubetur a facie Dei cognatisque suis; plane ut Pater ipsius Adam, quemadmodum in Bereschit Rabba hæc conferentes loquuntur Rabbinæ. Neque tamen hæc sic a quoquam accipi velim, quasi homicidium eo tempore morte piandum non esset; minime; hæc mens nostra est;

loq

loco poenae mortis, quam severiores dictabant leges, non raro Judicis clementia in exilium homicidas esse actos. Quid? quod apud Græcos usitatum fuisse compertum est, ut mortis poenam si quis homicida effugere vellet, is iret exulatum; atque ita disertus Pausanias loquitur in Atticis: Ante Theseum enim necesse erat, interfectorem exilii causa solum vertere, aut talionis poenam suscipere. Atque hinc fit, ut apud Homerum & alios passim auctores tot essent exempla virorum ob eadem exulantium. Certe non latuit Cainum, dignum se fuisse violentis manibus mori; nec ipsi Lemecho hoc obscurum fuisse ipse declarat. Disertius tamen Deus Noacho, atque disertissime omnium Mosi est elocutus. Non contentus enim huic mortis genus, quod decollationem fuisse notum est, indicasse, eum etiam nominabat, a quo maxime illam vindictam expectare homicida debebat; quem יְהוָה nominat. Is vero quis sit, dispiciamus. Judæorum doctissimi eum esse ajunt, qui in bona defuncti jus habeat potissimum. Ita pater vindex erit filii sui, qui caelebs adhuc sit; frater primogenitus fratris sui, si neque Pater amplius superstes sit, neque filium habeat defunctus, & sic porro. Fieri autem saepe poterat, ut is, cui vindicare defunctum Lex mandabat, istud negligeret, seu ex socordia, seu quod aut amaret aut metueret homicidam, vel aetate istud facere prohiberetur; atque tum ne impunitum hoc homicidium abiret, Senatus alii hoc negotium dabat, ut ad justam poenam sibi homicidam deposceret.

Hoc ut apud Hebræos usitatum, sic apud Græcos & Romanos non plane erat incognitum. Pausanias enim refert, Demophoontem Atticum quendam civem imprudenter occidisse, atque ab ejus propinquis in jus esse vocatum. Horatii Pater, cum Horatio dies dicta atque adversus eum sententia lata esset, sibi arbitrium permitti petivit, quia pater esset, & ad se maxime hæc causa pertineret.

Hujus vindicis erat omnem movere lapidem, ne inulta cædes maneret. Non licebat tamen ei inauditum atque indemnatum illum occidere, quod ipsum etiam apud alias Gentes sic obtinuisse tum leges tum antiquissima evincunt exempla. Qui Horatium reum agebant, maxime μακρὴν διεξήλθον δημοκρατίαν, τὰς νόμους

νόμους παρεχόμενοι τὰς ἐκ τῶν τῶν ἀλλοτρίων δόξαντας ἐδέναι, longa oratione leges allegabant, quæ nemini quenquam indemnatum occidere permittebant. Quam quidem consuetudinem ab Hebræis extra omne dubium habebant; quibus hac de re ita diserte Deus præcepit: Non morietur homicida, nisi postquam in judicio causa ejus cognita fuerit: quod etiam magno animorum consensu Doctissimi Rabb: asserunt. Neque enim Lex divina, neque leges Magistrorum ulla ratione nisi ad conservandam vitam aut pudicitiam vel bona concessere quenquam inauditum indemnatumve interficere, adeo hac in re severæ, ut vel solum hoc argumentum retundendæ Synedrii malitiæ atque nequitiae sufficere existimarit Princeps Judæorum Nicodemus, cum pro benedicto Messia coram Synedrio diceret. Judicia varia fuisse apud Hebræos jam vulgo notum est. Neque tamen illud, quod trium virorum erat collegium, sed majora, ea nempe, quæ viginti tribus Judicibus constabant, qualia in omnibus terræ Sanctæ majoribus urbibus Judæi non invita S. Scriptura fuisse tradunt, atque maximum illud κατ' ἐξοχήν Synedrium magnum dictum, in homicidarum causis judicandis occupabantur. Neque apud Romanos aliter: Antiquissimarum enim legum una ita habebat: *De capite civis nisi per maximum comitatum ne ferunto*: Quamvis & duumviris id negotium aliquando permissum fuisse ex lege, quæ Romuli esse dicitur, colligi possit: Ita illa: *Duumviri perduellionem judicent*: Si a Duumviris provocarit, provocatione certato: Si vincent, caput obnubito, infelici arbore suspendito; verberato vel intra pomerium vel extra pomerium. Quod & in causa Horatii juxta hanc legem regnante Tullo observatum fuisse traditur. Græcos maxime Atticos varia habuisse judicia constat, atque in illis quamvis non omnibus de cædibus judicia celebrata fuisse est manifestum. In Areopago primus Mars cædis causam dixit, unde & locus nomen suum sortitus esse dicitur; deinde Orestes, alii. In Prytaneo de ferro aliisque inanimatis cædem patrantibus judicium fiebat. In Delphinio ei causam suam orabant, qui jure se occidisse profiterentur. At in illo judicio, quod ἐν πρυτανείῳ vocabatur, maxime cædis causas agitatae fuisse, Pausania auctore didicimus.

Hi judices, re jam satis disceptata, si reus de voluntariæ cædis

cædis crimine convictus esset, absque ulla misericordia pœnam Lege præscriptam ei irrogare debebant. Nec licebat hic iudici esse misericordi, aut ullum munus pro redimendo aut absolven- do reo a quoquam accipere, cum severa Lege, pœnas gravissi- mas intonante, hoc ipsum esset prohibitum. Quam quidem rem, etsi irrevocabili lege Deus instituisset, dignam tamen existima- vit, quam severiore carmine eoque horrendo sanciret. Eas er- go interminatus est pœnas, quibus & Iudices & universa Judæo- rum gens implicaretur. Si enim, ullo λόγῳ accepto, Iudex ho- micidæ impune esse pateretur suum scelus, contaminatum iri to- tam terram dixit; qua quidem pœna Judæis vix quicquam pote- rat gravius denunciari. Sciebant præterea Iudices, quam seve- re justitia, Deo præsentem omniaque & videntem & audientem, esset administranda. Græcorum Iudices omnem severitatem in pu- niendis homicidis discabant cum multis aliis ex rebus, tum maxi- me ex Areipagi ornamentis atque imaginibus suo singulis ordi- ne collocatis. Libet sane illa paulo penitus inspicere. Duo primo ibi conspiciuntur argentea saxa, quorum ἑβρεως alterum, alterum ἀναδείας, seu cum Adriano Junio malis ἀναμπίας, nomine venit. Proxime est ædes Dearum, quas Athenienses Σεμνὰς seu Severas, Hesiodus Erinnys cognominat. Ibidem positæ sunt imagines Plutonis Mercurii & Telluris. Quorsum, quæso, omnia ista? Vehementer ego fallor, aut profecto contuentibus ista ali- quid significabant. Largiar autem, percontuisse illa ad litigantes; negari tamen non posse confido, quin & ipsis Iudicibus hæc ali- quid depinxisse credenda sint. Maxime si & aliarum gentium morem nobis suffragari deprehendamus. Hebræi certe, si qua gens alia, justitiæ æquam administrationem serio commendarunt. Apud Romanos idem obtinuisse, palam est. Sic enim in accu- satione Horatii apud Regem Tullum: Illi qui longa oratione le- ges allegaverant, vetantes quenquam inauditum occidi, ut Re- gem permoveant ad sententiam adversus ipsum ferendam, hæc cum maxime ratione eum aggrediuntur: quod multæ civitates, τὰς ἐναγέας μὴ κολάζουσαι, quæ sacros homines non punivissent, iram Deorum magno suo malo sint expertæ. Adeo severi ergo & Hebræorum & Græcorum Iudices fuere in coercendis homici-

dis, ut nulla ratione qui de voluntaria cade esset convictus, mortis poenam posset effugere. Unde & apud Græcos maxime Atticos moris fuerat, ut si qui in iudicio causam suam defendissent, atque mortis poenam effugissent, Diis gratias ritu solemni agerent, eosque donis & sacrificiis venerarentur. Sic Orestes in iudicio absolutus Minervæ Areæ aram consecravit. Ita proxime Areum pagum ad Templum τῶν Θεῶν τῶν καλεμένων Σεμνῶν, si quis in Areopago capitis periculo liberatus fuerit, rem divinam facere docet Pausanias.

Sicut autem homicidæ, qui deliberato consilio hominem occidisset, & illius, qui imprudenter alii mortis causa exstisset, eadem ratio non fuit, ita nec eandem utrique poenam Iustissimus Iudex dictandam putavit: Cum enim illi mortem irrogandam censuisset, de hoc ita apud Moysen pronunciat: Locum, ait, constituam ipsi, quo confugiat, ut ibi vivat. Quæ loca deinde Moses atque, qui in locum ejus suffectus est, Josua elocuti sunt. Quotopere Gentes omnes cum Græca tum Hebræa cum Romanis omnem cadem detestata sint, multæ & legum & rituum reliquiæ obscurum esse non sinunt. Deos certe Græci & Romani existimarunt ita averfari istos homicidas, ut ne ad limina quidem templorum suorum ipsis ullus pateret aditus. Egregie hac da re lacteo ore Lactantius: Si quis, inquit, unum hominem jugulaverit, pro contaminato ac nefario habetur, nec ad terrenum hoc domicilium Deorum admitti eum fas putant. Unde & istos homines omnis generis purificationes sibi quærere oportebat, ut Deos rursus accedere sibi tuto liceret. Græcos id observasse nemo negabit, qui Theseum purificationem a cade apud Pausaniam legerit; vel qui illos homicidas ἐναγῆς dictos fuisse inaudiverit; qui teste Hesychio & Suida, sint πονηροί, μεμιασμένοι, μεμισμένοι καὶ ἀκάθαρτοι, hoc est mali, polluti, execrabiles & non purificati; qui denique observavit illos esse βεβήλους, hoc est, ἀνέτους, de quibus etiam suo modo commode illa Orphei intelligi possint.

Φθόγομαι εἰς θεμὸς ἐστὶ θύρας ἢ ἐπὶ θεοῖς βεβήλοις
Πᾶσιν ὁμῶς

Solis canto piis: procul omnes este profani.

Multa certe erant, quæ puros rursus reddere a cadibus homines puta-

putabantur. Aqua tamen, atque maxime vivo de flumine sumptæ, quam אֶרְוֶה אֶרְוֶה Hebræi, Græci ὕδαρ ζῶν dicerent, non minimam vim cum antiquissimis Patribus eos tribuisse ut credamus, multa sunt quæ faciunt. Quis, quæso, Sophoclis ista legens, hoc iverit inficias?

Οἶμαι γὰρ εἶν' ἄν' Ἰσραὴν εἴτε Φῶσιν ἄν
Νίψαν καὶ Τροίαν τίνδε τιν' εἴηεν ὅσα
κεῖθεν.

Item illa quæ Sophocles Ajacem perpetrata cæde finxit locutum.

Ἄλλ' εἴμι πρὸς τε λυτρά, καὶ παρρητίης
Λειμῶνας, ὡς ἂν λύμαθ' ἀγνίσκας ἐμαὶ
Μῆνιν βαρεῖαν ἐξαλεύσωμαι Θεῶς.

maxime cum Triclinius ad illa verba sic commentetur; ἔδος ἦν τοῖς παλαιῶν, ὅτε ἡ φόνον ἀνδρώων ἢ αἰῶας σφαγὰς ἐποίουν, ὕδατι ἀπονίπτειν τὰς χεῖρας εἰς κάθαρσιν τῆς μιᾶσματος. Plato profecto nullis usus verborum ambagibus, λυτρά καὶ παρρητίης παρέρχεται τὸν ἀνδρῶνα καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, id est, ablutiones & corpus & animam mundare dixit, ni fallor hoc cum aliis bene multis dogmatibus ex Israelitarum Theologia edoctus. Ut autem Græci sic & Hebræi cædes omnes execrabantur; quare ipsis etiam involuntariis homicidis Deus impune suum homicidium esse noluit. Summus Legislator Jehova, ubi primum secrevit ab homicida qui volens & sciens alium interfecisset, eum, qui involuntariam cædem perpetrasset, huic exilio luendum definivit. Fingamus nobis, Aud: accidisse, ut Israelita Israelitam, quem tantum abest, ut vel minimo persecutus fuerit odio, ut amore tenerissimo semper fuerit complexus, absque ulla sua culpa, longe aliud agens, occideret, quid animi esse putetis, præsertim qui sciat, quid leges vindici sanguinis permittant, quid etiam animus vindictæ cupidus, plus dolori, quam sanæ rationi sæpe tribuens, meditari soleat ac perpetrare. Nulla eum latibula abditissima, nulli saltus densissimi a timore securum præstare valent, nisi & immunem se ibi fore, & nemini ibi in se jus esse sciat privato. Quare ea exilii loca a Sapientissimo & Equissimo Legislatore publice sunt indicata, atque sic præparata, ut cito ad ea pervenire ibidemque secure morari homicida posset. Atque primum locum, quem Clementissimus Deus nominavit, Altare fuisse, liquet.

liquet. Altare, inquam, quod Asylorum more immunitatem & apud Hebræos & apud Græcos reis præstare valebat. Atque rem paulo altius repetentibus obscurum esse non poterit, cur altaria primo loco occurrant. Nam certe antiquos mortales ante Mosen ædibus sacris, Templis postea dictis caruisse, & historia confirmat, & res ipsa loquitur. Aras autem, ad quas rem divinam facerent, ubi ubi vellent, exstruebant. Illæ aræ, ut antiquissima Deo dicata loca, asylorum jure hic donantur, quo quidem privilegio postea etiam eas gavisas esse, testatur historia sacra, Adoniam & Joabum eo confugisse memorans. Apud Plautum Græco ritu sæpe loquentem, atque alios plurima in hanc rem aliis observata invenias. Quamvis Hebræi non cuivis promiscue, sed solis Sacerdotibus, atque ex his iis solis, qui in oblatione victimarum, aliove quodam altaris ministerio occupati fuerint, ibique citra suam culpam homicidium commiserint, altare tutum perfugium dedisse existiment; quod si ita esset, ab aris gentilium altare Jehovæ satis fuisset secretum. Sed ut quod res est dicam; non immerito hac de re Viri Summi dubitant, cum alioquin nec Adoniam nec Joabum hoc se præsidio tutaturos fuisse, rationi sit consentaneum.

Quis autem non intelligit, quam difficile fuerit futurum homini, alias timido deque salute sua anxio, si unum hoc totius terræ Canaan fuisset asylum, ex locis remotissimis ad hunc locum pervenire, atque iram & manus atrocis persecutoris, quem furor leniter insequi non sinebat, sed ut levibus pedibus grandiret gradibus instigabat, effugere? Certe plura erant constituenda loca, in quibus homicidæ a vindice sanguinis securo esse liceret. Quare & alia, sex nempe ex XLVIII illis urbibus, quas Levitis dari Deus præceperat, hoc eodem privilegio pollere volebat. Tres trans flumen Jordanem, tres cis illud in Canaan sitæ erant; omnes uno nomine עיר מקלט vocatæ. Non ignarus sum Doctores Judæos, etsi Deus solas has sex separari jusserit, atque has solas fuisse huic negotio destinatas Moyses & Josua testentur, longe tamen pluribus hæc privilegia asserere. Omnibus enim Levitarum & Sacerdotum oppidis, etsi non sine discrimine, cum urbibus refugii hoc privilegium fuisse commune, magno consensu antiquissimi tradunt Rabbini. Imo neque his contenti etiam alias plures urbes his jam
nomi-

nominatis in diebus Messiae additum iri Talmudici docent; quæ quomodo cum suis dogmatibus de felici populi statu, deque summa justitia & felicitate tempore Messiae futura conveniant, ipsi viderint. Philo certe solas sex, quæ homicidam a violentia tutari potuerint, urbes recenset, cum quo facit & Josephus. Earum nomina situmque Josua describit. Qui quidem situs earum adeo commodus & opportunus fuit, ut nemo inde longius abesse Israelita potuerit. Non enim tantum trans sed & cis flumen, & versus orientem & occidentem illæ erant; sed præterea, si Judæis credimus, ita dispositæ, ut terra cis Jordanem quasi in tres partes æquales divisa, atque unicuique parti suum asylum attributum esset. Maxime porro perfugium ibi quæsituros juvabat, quod urbes non tantum non essent ignobiles, sed & quod ipsæ viæ ad illas ducentes, satis faciles & certis signis notatæ, ne inter fugiendum erraret fugiens homicida, aut imprudens, dum per ambages iret, in manus inimici persecutoris incideret. Juvat hanc in rem Judæos præceptorum Divinorum non raro felicissimos audire interpretes. Sic illi. Judices tenentur vias, quibus pervenitur ad urbes refugii, præparare, latas facere atque planas, ita ut auferatur exillis, quicquid offendiculo possit esse fugienti, cumve morari; itaque curare, ne in via aut collis sit aut vallis profundior. Si flumen interfluat, quod moram facere possit, ponte strato impedimentum illud tollendum, ne ulla fugienti difficultas sit reliqua. Præterea etiam si viarum ipsarum inusitata latitudo & planities videatur per se dux satis certus esse, ut nihilominus omnis, quæ injici poterat vel mora vel dubitatio, prorsus removeretur, ubi bivivia vel trivivia erant, signa erigenda erant, & certas voces, *שְׁמִי* nempe inscribenda, ut absque viæ viriumque dispendio recta via ad asylum homicida duceretur. Atque ut hæc omnia summa adhibita fide curarentur, Synedrium certis quibusdam legatis negotium singulis annis XV die Mensis Adar dabat, ut si quæ viæ aut hybernarum pluviarum injuria aut aliunde essent corruptæ atque inutiles redditæ, accurate illas refici curarent. Videte quanta cura hæc asyla fuerint præparata, quantaque sollicitudine apud Hebræos homicidæ *ἀνέται* fuerint adjuti. Apud Romanos etiam urbibus aliquibus asylorum privilegia concessa fuisse, Polybius re-

C

runt

rum Romanarum scriptor luculentus auctor est. Atque moris fuisse apud antiquissimos populos, ut, cum novas conderent urbes, adjiciendæ novæ multitudinis causa asyla aperirent, quo ex finitimis populis turba omnis, sine discrimine liber an servus esset, avida novarum rerum perfugeret, Livius Romuli Romam condentis historiam scribens, confirmat, qui istud etiam vetus condentium urbes fuisse ait consilium. Cujus quidem rei originem ad Cadmum Phœnicem illum, Thebas condentem alii, alii ad Herculem Athenis primum asylum instituentem referunt. Verum enimvero præter aras & urbes alia adhuc loca, quæ asyla essent, numero longe maximo & apud Græcos & apud Romanos occurrunt. Non commemorabo nunc ea, quæ olim & hodiernum in Ecclesiam Christianam sunt invec̃ta. Nec Deorum Dearumque imagines Imperatorumve statuas recensebo, ad quas sæpe reos confugisse, Romana historia testatur. Templâ tantum dico atque ædes sacras, quæ maxime apud Græcos in ipsâ Asia hoc privilegio exornata fuisse, nisi qui Hospes est in literatura Græca & Romana, inficias ire ausus nemo fuerit. Quamvis templum ipsum apud Hebræos hoc privilegio caruisse Philo dicat, hanc adjiciens causam, quod purificatus homicida nondum sit. Ad hæc asyla sese recipiebant, quos vindictæ metus solum vertere cogebat. Neque intererat quis aut qualis esset. Nam apud Hebræos certe & Sacerdotes & alii Israëlita, si periculum in mora fuisset, ad altaria confugiebant. Urbes autem omnibus terræ sanctæ incolis erant destinatæ, non Judæis solis, & eis, qui ingenui essent, sed & proselytis & servis, atque omnibus perfugium ibi quærentibus. Neque tamen hoc sine grano salis est accipiendum. Nam utut omnes, etiam qui voluntariam cædem fecissent, in principio, commemorantibus Rabinis, ad asyla se recepissent, non tamen omnes promiscue libertatem atque impunitatem ibi consequi poterant. Apud Græcos eadem ratio erat asylorum. Miseri quique ad ea se recipiebant, quamvis, quod prætereundum non censeo, non raro etiam personarum & hominum conditionis rationem circa asyla ipsos habuisse certum sit. Solebant enim servi maxime alique ignobiles, etiam si non raro & alii, ad aram confugere; unde & apud Plautum, ubi aræ asylorum vicem præstant, servi sunt & ancillulæ, quæ in ea quærent

quærent perſugium. Sic perſpicue Euripides: ἔχει γὰρ καταφυγὴν
 δὴ μὲν πέτρην, δέλοι δὲ βώμης θεῶν. h.e. fera ad rupem, ſervi autem
 ad aras Deorum confugiunt. Cæterum, etſi non raro etiam, qui
 cauſæ ſuæ diffidebant, & qui, ſi in iudicio contendiffent, abſolvi
 non poterant, aſylorum ope ſeſe tutati fuerint, ut plurimum ta-
 men iis, qui extra culpam admiſſi facinoris eſſe probari poſſent,
 aſylorum beneficia cedebant; ut ſatis liquido ex Athenienſium
 Caduceatoris verbis, quæ ille, ut refert Thucydides, apud Lace-
 dæmonas oravit, colligi poteſt, qui dixit: τῶν ἀκεσίτων ἀμαρτημάτων
 καταφυγὴν εἶναι τῆς βώμης, involuntariorum peccatorum perſu-
 gium adaltaria eſſe. In republica Hebræorum certe tantum abeſt,
 ut qui obnoxii fuerint, hoc ſe præſidio a pœna liberaverint, ut
 certius deinde capi, atque ad commeritum ſupplicium rapi po-
 tuerint; quod & de altari atque de urbibus affirmat ipſe Legisla-
 tor. Ut ergo recte atque ordine omnia procederent, homicida,
 qui ſibi a vindice ſanguinis metuebat, fugiebat, ſtatim eam ingre-
 diens viam, quæ ipſum proxime in urbem refugii duceret; quum
 agrum ſuburbanum ei urbi adjacentem, attigiffet, jam ſegnius
 atque lenius ire tuto poterat, quoniam ne ibi quidem in eum
 ſævire cuiquam erat integrum. Urbem ingreſſus, quum Senatus
 ei datus eſſet, cauſam adventus ſui exponebat, qui eum bono ju-
 bebat eſſe animo, maxime quia in eo loco ſit, ubi immunis eſſe
 a vindice poſſit. Ne autem aſyla hæc, quorum privilegio frui
 ſolis innocentibus fas erat, homicidiorum eſſent cauſa, Senatus
 ejus urbis, in qua homicidium erat patratum, ut ejus cauſa juxta
 leges judicaretur, eum ex urbe refugii accerſebant. Nec mo-
 ra, cum Senatus urbis refugii ſatis ſciret cautum eſſe ſecuritati
 fugitivi, tum ipſum frequentes ad urbem ſuam deducebant, ut
 ipſius cauſa ibi cognosceretur. Si Senatui tum ſe ab omni dolo
 ſtudioque purgare poterat, bene ſe res ejus habebant. Sin vero
 actores ejus vicerint, juxta leges Divinas capite illi erat luendum,
 nec juvabat ipſum relictis ſuis ad aſylum confugiſſe: Non diſſi-
 mile quid in Athenienſium Republ. erat reperire. Ibi namque
 circa eos, qui ob homicidium exulatum iſſent, hæc obſervata
 Pausanias tradit. Eſt in Piræi maritima parte Phreattys, ubi, qui
 in exilium ſeceſſerint, ſi novum adverſus eos allatum fuerit cri-

men, ex navì ad iudices in littore consistentes causam dicunt. Si homicida apud Hebræos absolveretur ab accusatione & impacto crimine cædis voluntariæ, e vestigio vindici sanguinis Iudices indicabant, non licere ei lege agere, eique argumentis validis persuadere conabantur, ut miseraretur potius homicidam, quam ejus sanguinem sitiret. Atque ut ab omni periculo & discrimine homicida tutus esset, ad asylum, unde eum accersiverant Iudices, rursus deducebant, additis ei duobus viris eruditis, qui, si vindex eum in itinere forsan adoriretur, reprimerent, suavisque atque blandis verbis ferocientem hominis animum delinirent, atque a cæde cohiberent. Hoc ergo modo ille exultum ibat.

Equidem nullus dubito, quin hoc exilium, si, sicut hætenus fecimus, existimemus ita, ut homicida hoc suo exilio talionis pœnam effugerit, vix pro pœna haberi possit; majus enim bonum ei affert, cui illud addicitur. Sed obsecro vos rursus, quis adeo hebes est, qui, si omnia æqua lance exploraverit, vel leviter dubitare possit, quin pœna eaque acerba satis exilium hoc sit vocandum. Certe ut inde ordiar, nec Hebræi nec Græci de eo unquam dubitasse mihi videntur. Hebræi enim Doctores Gemarici multos homicidii casus referunt, qui sic abeant homicidæ, ut is nec capite nec exilio plectatur. Quis est, qui hinc non videat, deteriorem esse conditionem ejus, qui absolutus a crimine cædis voluntariæ, exulare tamen jubeatur. Neque Græci ipsi hanc rem aliter capiebant. Quod non inde tantum est manifestum, quod exilium cum ipsa morte compararint; sed & quod pœnæ nomine sæpe apud eos veniat. Sic Ætolum, qui Epeo in regnum successerat, ex Peloponneso fugere oportuit; Is enim, cum Apin Jasonis filium incitatis quadrigis, imprudenter tamen interfecisset, in jus vocatus erat. Ita & Oxylus in exilium iverat, quod disco ludens, imprudenter hominem occidisset. Imo & apud Romanos Polybius confirmat receptum fuisse, ut, si qui capitis accusati sint, dum ipsorum celebrantur judicia, etiamsi una tribus nondum ivisset in suffragia, liceret eis in spontaneum secedere exilium. Adeo ut pœna sit exilium, sed talis, quæ clementia plurima sit temperata. Quod ad exilium
iplum

ipsum attinebat, manebat exul in ea urbe, in quam a Senatu urbis suæ erat deportatus, neque pretium ædium, quas inhabita-
bat, persolvebat; sed cum urbes illæ datæ quidem Levitis, de-
sumptæ autem essent ex sorte omnium Israelitarum, omnes etiam
qui exulare jubebantur, jus in partem illarum habere putaban-
tur; atque quoniam exulibus illæ non minus erant destinatæ,
quam Levitis, libera ipsis saltem habitatio ibi erat concedenda.
Alebant se in exilio easdem exercentes artes, quibus antea vi-
tam sustentaverant. Adeo ut si Rabbinus esset, etiam universa
auditorum ejus turba eum sequi debuerit in exilium. At quod
potissimum erat, vivebat ibi ab omni vi securus. Non quidem
armis ab ipso vim arcebat superbi hostis, nec magno molimine
eum incolumem præstare opus habebant urbis illius cives Levi-
tæ; sed sola præceptorum divinorum reverentia, loci sanctitas,
atque cæterorum urbis illius civium veneratio hosti inculciebat
terrorem, & exuli incolumitatem præstabat. Certe adeo ab omni
violen tia erat remotus, ut si modo intra urbis terminos se con-
tineret, sciret planissime fore, ut quisquis eum occidere fuerit
ausus, non secus ac si quemvis alium, omni crimine vacuum, oc-
cidisset, justa Judicis sententia homicidarum voluntariorum pœ-
nam suscipere cogere tur. Apud Græcos, qui ad asyla confuge-
rant, pari modo tuti erant, atque ab omni injuria immunes. Eo
certe fine illuc se receperunt, ut in asylis, quæ ἄβυλῶν fuisse He-
sychius dicit, impunitatem consequerentur. Apud Phliasios
Ganymedæ seu Hebæ Deæ sacrum erat templum, cui maximus
hic honor habitus est, ut qui supplices eo confugissent, impuni-
tatem ibi haberent. Minervæ apud Tegeatas templum erat ce-
leberrimum, quod tutissimum perfugium erat omnibus ad illud
se conferentibus, & ut observat Paulanias, ne postulabatur qui-
dem, ut, qui ad id se recepissent, dederentur. Sic ipse Jupiter
Dodonæus respondisse fertur:

Τὸς μὴ σὺ κτεῖνε σιδηρῶς

Μὴ δ' ἰκέτας ἀδίκων. Ἰκέται δ' ἱεροὶ τε καὶ ἀγνοῖ.

Hos tu ne confice ferro,

Nec viola. Supplex sacer est & crimine purus.

Ita superius ex Polybio didicimus, exules Romanos Præneste,

C;

Taren-

Tarenti & Neapoli secure vivere potuisse. At illud maximum est, quod eum, qui ex asylo extractum supplicem aliquem occidisset, Jovi τῷ ἱεροῦ pœnas daturum fuisse crediderint. Hanc certe causam fuisse ferunt calamitatis Syllæ, quod is Aristionem ex Minervæ sacra arde vi extractum morte affecerit, ejusque sceleris ultricem Jovis iram expertus sit.

Non tamen semper sola Deorum reverentia apud Græcos est tutata exulēs homicidas; sed & non raro auctoritas atque potentia virorum insignium illis libertatem & impunitatem conciliavit. Unde & cum fugerent, ad eos sæpe se contulisse leguntur, quos cognoscerent esse potentiores. Ita ad Peleum Achilles Patrem, seu ad commune miserorum refugium, multos Homerus confugisse memorat, quod in potentia & auctoritate Pelæi miseris præsidium tutissimum crederent futurum. Lycophron Mastoris filius pariter Cytheris fugiens apud Ajacem, ejus potentia fretus, delituit. Alios alibi delitescentes, nihil aliud videtur contra vim & injuriam magis munivisse, quam quod aut misericordia digni haberentur, aut quod qui essent, ignoraretur. Quicquid sit, & Hebræorum & Græcorum asyla ab omni vi eo confugientes tutabantur.

Nolim tamen hæc sic accipi, ut is, qui semel ad asylum se receperit, deinceps semper, extra illud etiam deprehensus, lædi non posse credatur. Non certe hoc absque discrimine affirmari potest. Nam apud Græcos quidem & Romanos aram aliaque asyla quasi precatores erant; atque si his quasi interpretibus transacta res esset, tum impofterum supplices ob hoc crimen violari non poterant. Sin minus, in asylo, donec lites componerentur, erat manendum. Apud Hebræos autem diversam rationem fuisse certum est. Nam manendum erat in urbe refugii, ad certum usque tempus; si interea ex ea exul fuisset egressus, vindex sanguinis eum occidens, crimine vacabat; plâne ut Dion: Halicarnass: τὸς ἐξαρτίσας absque piaculo occidi potuisse commemorat. Sed ut, quod supra paucis verbis indicavimus, latius exsequamur, pœnæ naturam habuisse exilium, nemo, puto, est qui ambigat, si singula, quæ nunc recensēbimus, ei infuisse mala, attentius consideraverit. Exul enim etsi in urbe habitaret, quæ
fre-

frequentissima esset civibus honoratissimis, Sacerdotibus sc. & Levitis, quorum convictu & confabulatione pascere se poterat, aberat tamen ab urbe & natali solo, quod ipsi fastidium non leve creabat, illudque sæpe, sed irritis votis videre desiderabat; maxime si vera Poetæ illa:

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos

Ducit & immemores non ſinit eſſe ſui.

Sed & illud maxime in exule Hebræo animadvertendum puto, quod, cum Terram ſanctam, atque quilibet eam partem, quam, aut cum primum divideretur, aut hæreditatis jure a parentibus, acceperat, ut pignus hæreditatis populi Dei conſiderare debebat, ex ea, quod alias non niſi ob ſumma populi ſcelera irato Numine univerſis contingebat, ejectus quaſi eſſet, neque benedictionem faventis Numinis in ea percipere ei liceret; adde, quod propinquorum ſuorum, uxoris, liberorum, fratrum, tum omnium, quibus olim familiariter utebatur, commercio privatus, inter eos, quos parum noverat, verſari cogeretur. Sed ſi, quod utique fieri poterat, contingeret, ut viri Summates exulatum irent, illis exilium tanto triſtius accidebat, quia in exilio ut plurimum privatis & contemptis vivendum ipsis erat.

Verum enim vero vulgaria iſthæc ſunt, majora atque magis indigna luſtrabimus, quæ exuli erant perferenda. Non poterat Iſraelitæ, pietatis ſtudio quantumvis exiguum præ ſe ſerenti, quicquam accidere gratius, quam ut ter ſaltem unoquoque anno coram Jehova compareret in ea urbe, in qua ſummi illius Regis ſacrum erat palatium, & ubi maxime illuſtria præſentia ſuæ ſigna exſtare volebat. Huc procul dubio omne ejus deſiderium ferebatur, ut ibi ab eo conſpici, ejusque favorem precibus & holocauſtis, præteritum grata mente teſtari, futurum devote exorare poſſet, atque ut, qui ſummus erat honor, a Deo ad convivia ſacra adhiberetur. Aſt eheu! cernite mihi quaſo noſtrum exulem. Ille miſellus, non aliter ac ſi nulla ei portio eſſet in Deo Iſraelis, nec Hieroſolyma adire, nec viſtimas mactare, nec quæcunque ad cultum publicum in templo exhibendum pertinebant, Deo exſolvere audebat. Satisne cum intellexiſſe arbitramur, ſe ſolum ex omnibus Iſraelitis Deo inviſum eſſe, atque de-

teſta-

testabilem vivere, qui integris animi & corporis viribus velie quidem cum fratribus Jehovæ servire, sed solo vitæ amore atque lege Dei id facere prohiberetur. Ipsa res, vel me tacente, loquitur atque indicat, quibus quamque turbulentis cogitationibus animus miseri hujus exulis fuerit distentus. Atque ut ad Græcos tandem accedamus, non minori ipsos implicitos fuisse difficultati, nullo negotio probabimus.

Quem enim latet eosdem profugisse ex patria, aut ut Homerus ait, γαίης δ' ὀνὶ πατρίδ' ὄν, non tantum, sed & ita fugisse, ut non raro patres a natis, filii a parentibus avellerentur, atque pristinorum amicorum suavis familiaritas atque necessitudo omnis deleteretur. Pausanias cum exulatum iret, filios suos reliquit Aristodemi propinqui sui tutelæ. Quin ignobiles maximam partem aliena in terra vivebant: Nam Patroclus apud suos honoratus, cum ad Peleum Achillis Patrem esset adductus, liberaliter quidem educatus, sed Achillis tamen famulus vocatus est, seu ut Plautinus ille Stalagmus ait: Peculiaris parvulus puero datus est, bene pudiceque educatus ad adolescentiam. Lycophron Mastoris filius Cytheris fugiens Ajacis famulus fuit, Epigeus

Ὅς ἔ' ἐν Βυδεῖᾳ ἐννοημένῳ ἦν ὄν
τὸ πρῶν

Qui ante in Budeo bene habitato imperabat, privatus postea vixit. Non raro etiam ad asyla confugientes ibidem alebantur a sacerdotibus, quod videntur illa in Plauti Rudente Sacerdotis Veneris innuere verba, cum ait:

Sed hic pauperes res sunt inopesque, puellæ:

Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo

Servio.

Quod autem maximum dicebamus esse malorum, quæ exules Hebræi perferebant, quod templum Dei invisere ibique more patrio sacra facere prohiberentur, id quale hic sit videamus. Certe apud Hebræos, ubi sicut unum templum unius Dei, ita & una ara fuit, ad quam sacrificia rite mactari poterant, res erat extra controversiam, non potuisse exules ex urbe refugii accedere. At idem apud ethnicos omnino non videtur verendum.

Hi

Hi namque non in singulis tantum oppidis plura imo innumera Diis Deabusque dedicaverant templa, delubra & altaria, sed ne quis locus superstitione vacuus esset, campi, luci, & montes plurimis altaribus erant celebres. Quare, ubicunque terrarum exul ethnicus fuerit, modo extra terram gentilium non esset egressus, templis vicinus esse poterat. Quid? quod non raro, ut antea ostendebamus, in ipsis templis atque altaribus salutem suam miseros hos quaesivisse comperimus. Alias, si quis unum hominem, civem scilicet, volens atque sciens jugulaverit, pro contaminato ac nefario habebatur, neque ad terrenum hoc domicilium Deorum eum admitti fas putabant. At eandem rationem in omnibus fuisse non liquet.

Non sine causa mihi nunc videor in exulum nostrorum terminum finemque exilii atque malorum inquirere; quem quidem ipsum etiam indicavit DEUS, ubi poenam exilii dictavit. Exiliorum terminus apud Græcos non idem erat. Est enim ubi unius anni tempore illud circumscribitur, quod Lycophron: Scholiastes notat; vocabatur illud ἀπενιαυτισμός, quam vocem sic interpretatur Hesychius, ἢ εἰς ἐνιαυτὸν φυγὴ τοῖς φόνον δεξιόσσι Exilium est homicidarum, unum annum durans. Non raro & totum, quod reliquum vitæ erat, spatium in exilio erat degendum, quod quam plurima maxime Trojanorum & alia comprobant exempla. Sed & illud est animadvertendum, ita aliquando in exilium fuisse actos homicidas, ut simul eorum liberi solum vertere cogererentur, atque ne liberis quidem ipsis post mortem patris, nisi post ingens temporis intervallum redeundi in patriam factam esse potestatem. Memorabile hanc in rem est, quod prodidit Pausanias. Cephali enim, ait, qui ob uxoris cædem Athenis fugerat, posteros Chalcinum & Dærum, decem jam exactis ætatibus, ab Apolline Delphico reditum in patriam impetrasse.

Non dissimile quidem, sed nec omnino simile tempus exilibus Hebræorum erat constitutum. Unus omnibus idemque terminus exilii fixus; mors scilicet Summi Sacerdotis. Quis est, qui non animadvertat, brevissimum aliquando, aliquando au-

D

tem

tem maxime diuturnum hoc exilium esse potuisse? Si enim ille hominem occiderit, atque post examen Senatus sciverit, legitimum ei esse exilium; atque paucis diebus, postquam ille esset deportatus, mortuus fuerit Sacerdos Summus, quis non videt, eum jam ad suos redire posse? Quid? quod si ob eadem commissam exilii poena ipsi vivo adhuc Pontifice S. dictata fuerit, illi autem, dum in eo est, ut ad urbem exilii proficiscatur, mors Sacerdotis Summi indicetur, plane ab exilio liber censendus esse putatur. Non autem tantum brevè, sed & aliquando maxime diuturnum poterat esse exilium, cujus hic erat terminus. Fac enim integris viribus Juvenem ad summum istud Summi Sacerdotii fastigium fuisse evectum, eumque in eadem dignitate consenuisse, an negari potest, si quis sub ipsa initia temporis ejus, quo munus suum capeffit Sacerdos S., homicidium patraverit, eundem quam diutissime in exilio harere debuisse. Simeonem Justum XL annis Sacerdotium S. gessisse constans Judæorum traditio est, adeo ut juxta hanc nostram hypothesein quadraginta annorum exilium fuerit futurum. Imo ex circumstantiis etiam fieri potuisse, ut nunquam terminando exilio quis mulctaretur, Rabbini colligunt. Si sententia nempe in ipsum lata esset, cum in defuncti Sacerdotis S. locum nemo adhuc esset suffectus, vel si quis ipsum Sacerdotem S. occidisset, vel si Sacerdos S. ipse ob involuntarium homicidium in exilium ire fuisset jussus, denique si Sacerdos S. talis esset, qui jure illo munere fungi posset, horum exilium nunquam finire Judæi tradunt. Reliqui autem, mortuo Sacerdote S., qui ea dignitate fulgebat, cum exulatum irent, ad suos revertebantur. Ante quod tempus ne urbe quidem, certe non agri suburbani terminis egredi ipsi licebat. Quare facile est intelligere, fieri potuisse, ut non raro homicida in exilio mortem oppeteret. Quod si fieret, facile est colligere, tristissimum fuisse; maxime quod tanquam plane alienus esset a fratribus suis, patrio sepulchro ejus corpus inferri non licuerit, Judæi namque docent, eum statim in urbe refugii fuisse sepultum, ibique relictum tantisper, donec & ipse Sacerdos S. fato fungeretur; deinceps demum ossa ejus in patrio sepulchro fuisse condita.

dita. Profecto cum hæc considero, parum abest, quin fingam mihi miserum istum morti propinquum, conditionem suam reputantem, quæ deterior erat conditione cujusvis Israelitæ, atque ab ea, quæ est illorum, qui decreto Senatus capite plectebantur, non multum distabat, omnibus votis mortem Sacerdotis S. expetivisse. Parumne enim vobis videtur fuisse, eo privari beneficio, quod omnibus retro atatibus ab Israelitis jure quodam suo semper maximi fiebat? Sepulturam dico nancisci cum Patribus suis. Neque tum tantum cum pallida mors pulsaret miseri hujus tabernam, sed quoties desiderium videndi suos, invisendi Deum, atque ascendendi in montem sanctum ipsi injectum erat, ardentibus votis calidisque suspiriis mortem Sacerdotis S. fuisse vocatam, ut credamus, facile inducimur. Atque id obscurum esse Sacerdotis S. matri atque propinquis non poterat. Quare ut sibi suisque animos exulum conciliarent, iisque desideria ad suos redeundi, si non eximerent, saltem lenirent, iisdem victum & amictum præbebant, ne illi filiorum mortem precibus suis accelerarent.

At cum omnis exulum libertas a morte Sacerdotis S. unice penderet, quam suspensi omnium, qui exules aliquo confanguinitatis aut necessitudinis gradu contingerent, animi esse videntur, quum vel incerto rumore de morbo ipsius inaudiverint. Non dubito, quin hoc maxime nuncio allato in spem certam propinquæ libertatis erectus noster, magis magisque duplicatis votis felicem ei e vivis migrationem precatus fuerit. Sed ubi illa demum hora venerat, qua exulibus certa mors Sacerdotis S. nunciabatur, quæ tum videtur fuisse miserorum illorum facies? Satisne certum, audito hoc nuncio majus fuisse gaudium, quam quod homines universum caperent? Itaque inopinato, toties autem frustra vocato, hoc nuncio accepto vix ipsi satis credere videntur, quod audiunt: Videor mihi videre illos gratulari sibi invicem redditam libertatem ad suos, ad urbem patriam, ad Deum redeundi, seseque mutuo ad dignas Deo grates referendas exhortari.

Jam præ gaudio exules rebus suis convalescentibus, oblitos quid

D 2

relin-

relinquerent, quid ferrent, infauſtis illis longioris exilii ſedibus, domibus ſuis, ultimum eas viſuros, non egredi, ſed exſilire, ad urbis Senatum accedere, eique pro benigne conſeſſo aſylo gratiis actis, demum urbe ipſa ſalutata abſque mora ad ſuos, quamvis non eadem celeritate, qua huc venerant, certe maiore alacritate remeare fit vero ſimile: hic vero, ubi ad ſuos tandem redierunt, Patres cerneret in uxorum, liberorum, cognatorumque collis & amplexibus hærentes, novamque hilaritatis lucem fugatis triſtitiae tenebris mutuis vocibus, murmuribus ac ſuſurris omni exultatione efferentes.

Cum domum exul rediſſet, poterat quidem ille videri omnia peregiſſe, maxime ſilentibus & Scripturis & earum Interpretibus Judæis. Sed nimium ego fallor, aut probe exul tenebat, ſe, quod hucusque ei negatum fuerat, Deo Hieroſolymis ſua debere offerre ſacrificia, atque purificationem requirere; atque maxime Deo Clementiſſimo, qui ut ſolus vitæ ipſius auctor fuerat, ita & ſolus eandem clementibus Legibus conſervarat, debitas grates perſolvere. Quid enim? Hominem Judæum id neglexiſſe putemus, quod Gentiles Græcos faciſſe comperitum eſt? Nam etſi mors Sacerdotis S. expiationis, typicæ nempe, vim habuerit, notantibus Judæis, non poſſunt tamen non etiam alia & eucharistica & hilaſtica, & ipſa etiam ea, quæ ad purificationem pertinebant, offerri. Apud Romanos lege antiqua Numæ præcipi legimus, ut qui imprudens alium occiderit, arietem mactaret. Verba Legis hæc ſunt: *Sei quis hominem liberum ſciens dolo malo morte duit, Parricida eſt. Sei im imprudens ſe dolo malo occiſit, pro capite occiſei & nateis ejus endo contione arietem ſobito.* Horatii luſtrationem & expiationem Dion: Halicarnaſſeus refert. Præ cæteris autem egregium plane eſt, quod Cephali poſteri, cum jam decimam ætatem in exilio ob Cephali homicidium exegiſſent, Apollinem de reditu in patriam conſulentes, hoc reſponſum acceperunt: ut reſerſi in Atticam, ubi humi currentem triremem vidiſſent, ibi Apollini ſacra facerent. Quum ergo ad montem Poecilum appropinquaffent, draconem vident celeri ſe curſu in latebras demittentem: hic Apollini ſacrificia

ma-

maſtant; ac mox ab Athenienſibus in civitatem recipiuntur.

Vixit deinde Judæus ad ſuos reverſus, ut plurimum privatus atque ignobilis, neque rurfus evehebatur ad illud faſtigium, in quo, antequam fugeret, erat locatus; neque enim æquum putaverunt, ut, cujus manibus tantum ſcelus eſſet patratum, deinde aliis jura daret, aut ullo honore eſſet conſpicuus.

Totam hanc legem, ut a Deo lata eſt Judæis, ut & reliquas poſitivæ umbram fuiſſe rerum futurarum, atque lineas earum rerum, quæ, cum Meſſias veniſſet, erant exſtituræ, id dicente Apoſtolo a nemine in dubium poſſe vocari conſido. Id certe credidiſſe vetuſtiſimos Interpretes atque hodiernum exiſtimare eos, qui in evolvendis myſteriis occupantur, norunt omnes, qui hic hoſpites non ſunt. Non pauci ſunt, qui rem hanc omnem ad peccatoris ſalutem ita transferunt; ut is, poſtquam per peccatum a Deo eſt alienus redditus, in Eccleſia impunitatem conſequatur, plene Deo per mortem Summi Sacerdotis Jeſu Chriſti conciliandus. At utut vera ſint hæc, generalia tamen ſunt; Deumque per Moſen rem auguſtiorẽ ob oculos nobis ponere voluiſſe, nullus dubito. Judæi antiquiſſimi Interpretes non tantum literæ, ſed & ſapientiſſime ipſius ſenſus myſtici feliciffimi, in מִשְׁכָּן דְּמֹשֶׁה in hanc rem ea tradunt, quæ cum ego legerem, mirum quanta perſunderet lætitiæ, quanto pere mihi gratularer, quod viderem, me non parum ipſorum conſenſu juvari, imo confirmari. Itaque totum negotium cum vetuſtis quibuſdam Interpretibus hunc in ſenſum accipi poſſe credo. Judæi qui circa tempora Jeſu Chriſti vixerunt, ſunt illi homicidæ, qui Jeſum Chriſtum occiderunt, atque id quidem per errorem & aliud agentes: atque, o fratres, ſcio, quod per inconfiderantiam hoc feceritis, ſicut & principes veſtri, verba Petri agnoſcitis, & Pauli illa: *Incolæ Hieroſolymitani, ipſorumque principes, cum hunc ignorarent, condemnarunt, implentes ſcripturas ſingulis ſabbathis legi ſolitas.* Poſtquam ad ſummum Judicem id ſcelus eſt delatum, judicium eſt celebratum. Judex Deus eſt, reus Gens Judæorum, actor Moſes, teſtis ſcelerata Judæorum conſcientia, Advocatus Spiritus Chriſti, qui in Apoſtoliſ erat; ſed mirum dictu, hic Spiritus,

quia

D 3

qui

qui coarguit Judæos *μετ' ἀμαρτίας*, idem ille fuit, qui in Petro & Paulo causam etiam Judæorum agebat, ut modo audivistis. Quid? quod sanguis Christi ipse pro Judæorum gente, saltem illis, qui ei erant adhæsurî, loquebatur. Sententia fertur, quam Spiritus S. in Joële & Petro denunciaverat. In exilium mittitur universa gens, fugit cum Caino patre suo a facie Jehovæ. Ibi quo modo vivat, animadvertite. Legit Moïsis Legem, evolvit Prophetarum oracula, doctores habet sacerdotes, Levitas, sed, quod notari velim, qui extra Sanctam urbem, extra templum Domini sunt; sed eos, qui res loquuntur absentes, atque eas, quæ Hierosolymis fiunt. Cum Deo ejusque vero cultu nullum verum & salutare commercium. Jus non habent eum invisendi, sacrificia nulla offerunt, Pascha non faciunt, solos azymos comedunt, magnam partem præcipuis Legis sensibus fraudati. Vivunt ut plurimum privati atque ignobiles, & contempti, & id quidem ob id ipsum, quo se polluerunt, homicidium. Sejuncti sunt a Patre suo Abrahamo, Matre Sara, charissimis viris in Templo versantibus Moïse & Prophetis, filiis & fratribus illis, quos Ecclesia Judaica Christo peperit. Vivunt extorres, alieno in solo: hinc ipsorum terra jacet inculta, deserta, & loco benedictionis ejus, quam olim in ea perceperant, neglectis urenda filix innascitur agris. Omnes Vos scire arbitror, quam metuculosa gens sit populus verpulorum, quamque sibi metuant, ne occidantur; quare etiam Christianos aliosque populos summo studio vitant. Hæc mala patiuntur, & id recte, modo ne per nos ea augeantur. Sed nec latere vos existimo, quam anxiiis suspiriis, quam calidis votis sapissime terram suam videre exoptent. Ejus autem voti compotes non fient, nisi sub adventum Messiae, id est tempore regni gloriosi, quod & ipsi credunt Judæi. Atque hinc toties totiesque ingeminant illud *יבוא במהרה* addito *אמן* *אמן* Ante illius enim adventum tam beatis ipsis esse non licebit, ut hoc exilio liberentur. Cum autem in libertatem asserentur, maxime mors Jesu Christi ut Sacerdotis S. ipsis, indice Spiritu Gratia, qui est alter index, annunciabitur, ut Zachariam & Johannem vates cecidisse

nisse meministis. Atque tunc aquis illis puris (aquarum & cinerum vaccae rufae antitypo, cujus ipsius etiam mysterium totum huc praecipue pertinere firmiter mihi persuadeo) perfusi & mundati, sacrificia laudis & gratiarum actionis Deo immolabunt, & laudes Dei, ut David multis in Psalmis, maxime CIII. praedixit, deprædicabunt; atque ad omnia illa, quæ deseruerant (neglectis tamen eis, quæ ad V. Testamentum tantum spectabant) redeundi ipsis potestas fiet, atque tum in Jehova, cujus clementiam experti sunt, deliciabuntur.

Satis jam videor mihi dixisse, & finem facerem, nisi sub finem Orationis meae compellendi adhuc essetis

Vos, Perinclyti, perquam Magnifici atque Amplissimi Patres Patriæ: Quos quibus compellem verbis, equidem vix scio. Nam vulgare hoc est, beneficia exhibere, quæ verbis æquari possint, Vestrum autem, sic beneficiis onerare, ut vix ulla assequi valeat Oratio. Vobis post Deum Immortalem ego me debere profiteor, quod tam honorifica dignitate in Vestra civitate in posterum vivam conspicuus. Maxima quæque sunt, quæ per Vos geruntur. Per Vos enim, providaque Vestra consilia, quibus Numen de cælo benedicere dignatur, Illustris Vestra Respubl. quam Vos regitis, tanta est consecuta incrementa, ut eam suarum virium non poeniteat; Per Vos Cives commerciis eum exteris gentibus ita florent, ut de Splendore Civitas Vestra cum celeberrimis Germaniæ certare possit, pax cum finitimis & remotissimis populis ita sancte colitur, ut ad invidiam usque felicitas Reip. Vestrae ita augeatur, ut illa civibus suis praesidium, miseris asylum, pressis tutum persegium, sociis atque toti Imperio ornamentum sit maximum. Vestra cura, Magnifici atque Amplissimi Proceres, exulant a nobis perversæ de Deo Divinisque sententiæ, vera religio puriorque Dei cultus, si qua in alia, certe in Vestra civitate ita floret, ut vere illa Hospitii Ecclesiæ titulo fulgere possit. Munificentia Vestra maxime Illustre hoc Gymnasium, ex tenuibus suis initiis in hoc evasit fastigium, in quo hodie conspicitur, ut & eruditionis & pietatis sit seminarium. Non cives solum Vestri, sed & exteri variarum per Germaniam gentium hospites ex illo fructus

atque reportant uberrimos. Ex illo namque non in hac tantum civitate sed & apud alios populos prodierunt & prodeunt, qui Summi verba Jehovah interpretantur Auditoribus qui jura dicunt, qui medentur ægris, qui denique omnem profitentur Sapientiam. Sed sunt adhuc alia, quæ me tangunt, ab uberrimo hoc fonte in me meosque derivata beneficia. Mihi namque ante hoc biennium, Judaica docendi potestatem fecistis; paulo post cœtum Johanneum mihi docendum demandastis. Vix de majoribus meæ me res cogitare sinebant; & majora tamen Vos addidistis. Nam ante paucas has hebdomadas Splendidam mihi cum maxime personam hanc imposuistis, ut Græcas atque Exoticas Linguas Ordinarius Professor docerem. Maxima, maxima, inquam, sunt isthæc beneficia, in unum hunc hominem eumque peregrinum a perquam Magnifico atque Amplissimo hoc Senatu collata. Continuate mihi, Perinelyti Patres, istum Vestrum favorem, obnixè rogo; porroque me meaque, ut fecistis adhuc, benevolentia beneficentiaque Vestra fovete. Ego in deprædicandis laudandisque, quibus me jam mactastis, beneficiis deses nunquam fuero; talem me præstare annitar, ut me summo isto favore Vestro indignum non judicetis; ita me geram, ut erga Vos pietatem, fidem, obsequium diligentiamque meam desiderari non patiar.

Ad Vos, maxime Reverendi, Consultissimi, Experientissimi, Clarissimi Celeberrimique Professores me nunc converto. Gratulor mihi summopere, quod decreto Magnifici atque Amplissimi Senatus in Vestrum cooptratus sim Collegium, atque Vobis adjungar; Vobis, quorum nonnullos ego antehac Præceptores, nonnullos autem Commilitones habui. Id mihi persuadeo, non deesse inter Vos, qui mihi istam dignitatem ex animo gratulentur, meque lubentes in suum Collegium sint accepturi. Magis ego lator, quod mihi benevolentiam atque amorem Vestrum nunc sæpius coram experiri liceat. Obsecro atque obtestor Vos, per communes nunc curas, ut & consilio prudentiaque vestra atque exemplo in hoc onere me excitetis atque sublevetis. Nihil mihi magis cordi futurum confidite, quam ut summa ope nitamur, ut perpetua concordia, infucatus amor inter Nos quotidie se ma-

se major crescat & augeatur. Observare Vos atque summo studio colere, cura mihi atque labor erit perpetuus.

Gratulor mihi præcipue, Magnifice Corneli Hasæ, quod in eo Collegio, in quo Tu imprimis fulges, versari mihi in posterum liceat. Antehac cum civis essem hujus Gymnasii, Te usus sum Præceptore, atque grata adhuc mente recolo, quod pectus meum solidioris scientiæ cognitione imbueris. Neque minus nunc Collega Tuus Te venerabor, quam hucusque feci privatus. Imo cum duplici munere nunc Tuus sis Collega, propius mihi licebit Tuas intueri atque admirari virtutes, atque duplici Te amore & obsequio venerari. Tu, quod facis, dexteritate atque amore Tuo me sublevare atque prosequi perge.

Quid vero dulcius, quid exoptatius evenire mihi poterat, maxime Venerande Vir, Magne Snabeli, quam Tibi propius jungi? Certe quod Tu Amico Tuo Veteri, Clarissimo Hasæo Tuo, ore facundo ex hac eadem cathedra dicebas, id ego Tibi, etsi ore minus facundo, quod ipse agnosco, animo certe non minus sincero dico:

Dulce mihi Tecum vivere, dulce mori.

Cum Te primum audirem, tanta Tui admiratio animo injecta est meo, ut sæpe Tibi notior fieri, Teque familiariter uti votis omnibus expetiverim. Pietas Tua, Eruditio rara, Candor ille plusquam Germanus & antiqua fides, ita me in amorem Tui rapiabant, ut vota mea tacitus Te celare amplius nequiverim. Arcebat me quidem sæpe conscientia tenuitatis meæ; verum vicit obstinatus amor. Aperui ergo Tibi: compos factus sum voti mei, atque ex illo tempore summo me semper es prosequutus amore; meque immerentem beneficiis plurimis affecisti. Habes me nunc Collegam, quod scio Tibi gratissimum esse. Quid restat, nisi ut, quod adhuc fecisti, porro mihi currenti calcar addas, meque meaque favore Tuo atque benevolentia foveas. Ego omni obsequio illum Tuum favorem nunquam cessabo demereri.

Vos denique, Viri plurimum Reverendi atque Clarissimi, Alerii, Præceptor quondam Venerande, Sagittari, compellandi

E

mihi

mihi estis. Coniuncti magis sunt nostri labores, quibus omnibus idem negotium est datum, linguas docendi. Eja hoc agamus, id omnibus meditemur viribus, ut per Nos linguæ, quarum cognitio omnis Sapientiæ Divinæ & humanæ studio ad eo est necessaria & utilis, Auditoribus nostris familiares reddantur. Non poterit mihi quicquam evenire gratius aut jucundius, quam ut iisdem viribus, eadem animorum conjunctione hoc agere omnes conemur. Excitate me diligentia atque amore Vestro, neque dubitate unquam, quin observantia atque amore summo ego istam Vestram benevolentiam sim compensaturus.

Ad Vos denique se mea convertit Oratio, Nobilissimi quarumvis artium Studiosi, deliciae nostræ, noster amor. Ac primo quidem velim, credatis mihi, ea maxime de causa gratissimum mihi esse hoc munus, quod studia Vestra promovendi liberius mihi sit oblata occasio. Non pauci inter vos sunt, qui hucusque dulcedine Judaicarum literarum illecti, non perfunctorie operam suam nobis commodarunt, atque, ut ipsi profitentur, non absque fructu. Si id vobis animo sedeat, ut linguas illas, quibus omnis fere antiquissimarum gentium tam Divina, quam humana consignata est sapientia, quibus ritus gentium moresque populorum fere omnium, historia tam profana quam sacra, Leges item quibus respublicæ olim regebantur, sunt concredita, ut has, inquam, Linguas discatis, tum ego quidem felicem me prædico. Vobis enim, quicumque speratis olim fidei mysteriorum Divinorum evadere Interpretes, ita necessaria est Linguarum, quas ego docebo, cognitio, ut illas non intelligere Theologo non indecorum modo, sed turpe, absurdum atque periculi sit plenum. Geretis Vos olim pro Legatis Jehovæ, qui illius voluntatem populo exponatis. At, cum Linguas, quibus illa est consignata, non intelligatis, estisne Dei Legati? Ipsi ab Eo Ejus mentem non percepistis. Neque mihi hic patiar dici, alios esse, qui illam satis exposuerint. Nam animum advortite, quæso: Illi ergo tales sunt, de quorum fide dubitare Vobis non liceat? Nihilne unquam passi sunt humani? An non hac ratione omnium Linguarum cognitio proscribetur? Credite mihi, tot ac tanta
sunt

sunt in scripturis utriusque Testamenti, quorum cognitio ab expedita Linguarum scientia unice pendet, ut linguarum cognitione hodiernum opus sit: non sunt hucusque exhausta omnia. Restant adhuc multa enodanda; quæ intacta relinquere, non timidi tantum, sed & ingrati erga DEUM socordisque esse animi, multi mecum pronunciant. Nec ad solos illos hæc pertinent, qui animum suum ad Theologiam adjecerunt; sed & Vobis hæc dicta putate, quicumque aut Sacra Themidi litatis, vel dulcissima Medicorum sequimini castra. Non delectabunt Vos tantum, sed & juvabunt hæc linguæ, maxime Vos, qui olim ad clavum Reip: estis sessuri. Quid jucundius, quid utilius Vobis, quam antiquissimorum Græcorum sapientissimas nosse Leges, prudentissimas administrationum Rerump: regulas ab eisdem didicisse? Adhuc in pretio est Hippocrates, multa erudita Galenus, Theophrastus, Dioscorides atque alii tradunt; id vero fatemini, aut fateri certe debetis, quicumque medendi artem addiscitis. Quidni ergo Doctissimos hos Viros legitis sua loquentes lingua; maxime cum satis constet inter omnes, Interpretes sapiusculæ hallucinari atque lapsos esse? Rectius ergo, cum dulcius ex ipso fonte bibantur aquæ, ipsas has linguas addisceris. Id vobis suadeo, atque utinam persuadeam! Utimini opera mea, quam Vobis negare, est mihi religio. Fidus ego Vobis dux ero, viam monstrabo, qua planissime, quod ego sciam, ad penitiorem illarum cognitionem, nisi Vobis Ipsi defueritis, perveniat.

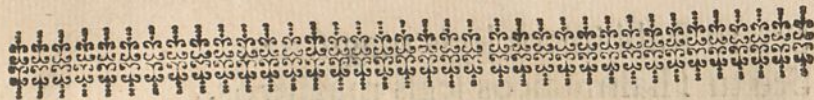
Tu vero Optime Maxime Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, Fons inexhauste omnis bonæ donationis, porro Servos Tuos, Patres Patriæ conserva! Effunde largiter super Eos Spiritum Tuum, Spiritum Gratiæ atque amoris Tui. Benedic Ipsi omni benedictione animorum atque corporum. Conserva augustum hoc Ecclesiæ Tuæ hospitium, sanctam Bremam; conserva illustrem Scholam, omnesque ejus Doctores Spiritu Tuo rege, eorum labores sanctifica, ut per eos agnitio Tui & Filii Tui Benedicti, scientia juris, corporumque curandorum, & omnis sapientia floreat, atque

atque Auditores & doctiores & sanctiores evadant. Me præsertim
afflatu Tuo dignare, ut candide, diligenter mandato fungar offi-
cio. Da vires animi & corporis, ut solers sim in illo obeundo; pel-
le socordiam, mentem collustra, voluntatem flecte, ut quicquid
acturi dicturiq[ue] sumus, cedat ad Nominis Tui gloriam, Eccle-
siæ ædificationem, nostramque salutem, propter Do-
minum Nostrum Jesum Christum
Amen!

D I X I.

Ad

Ad

Clarissimum, Reverendum, Eruditissimum,

V I R U M

**JOHANNEM CONRADUM
KESSLERUM,**

Graecae & Exoticarum Linguarum Professo-
rem, & Mysteriorum Evangelii in aede Jo-
hannae interpretem.

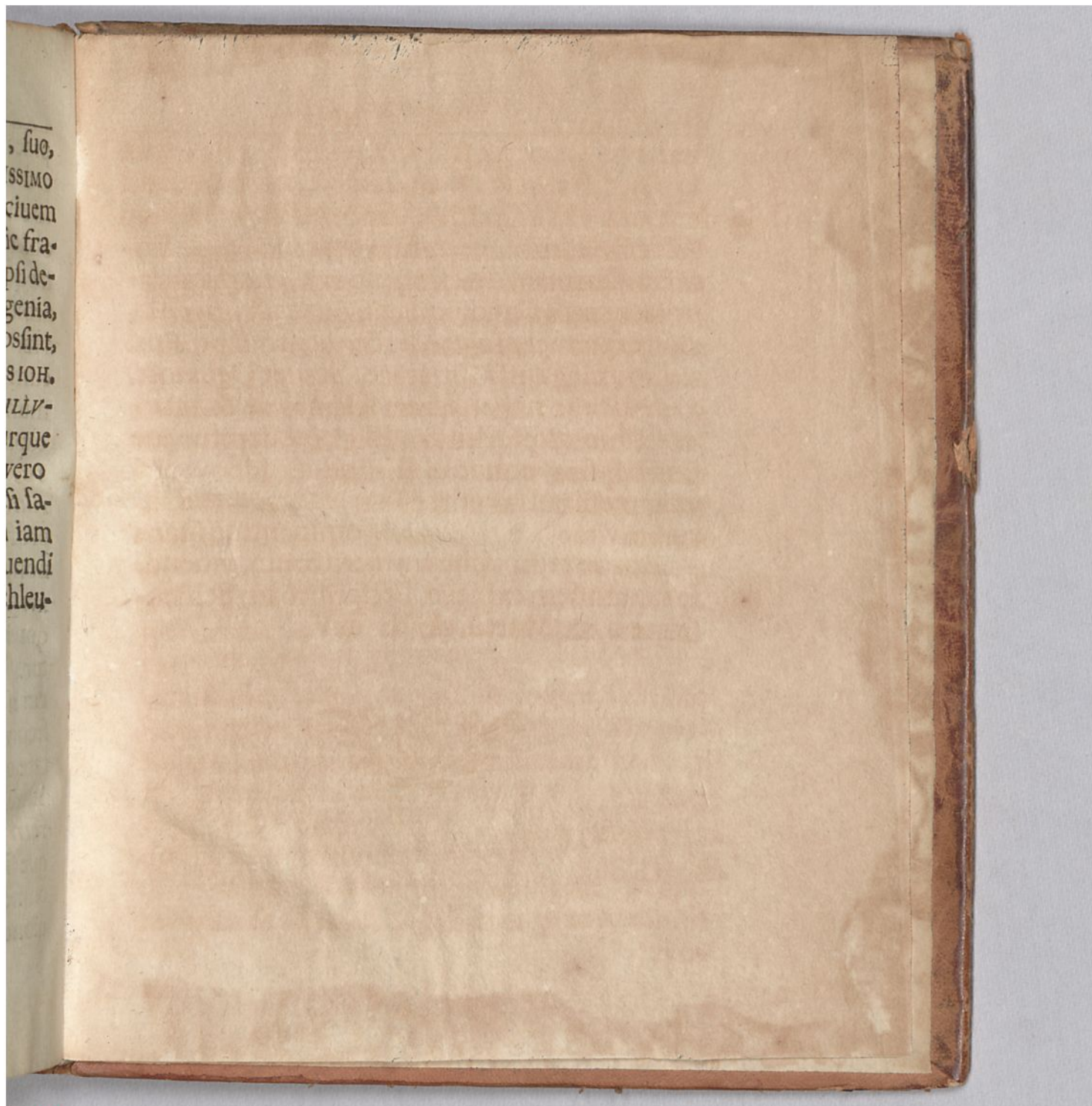
O KESSLERE, novem decus Sororum,
O KESSLERE, novum decus Lycæi,
Junctus munere qui mihi gemello,
Junctus foedere, candidoque amore.
Euge! gratulor hos novos honores!
Euge! gratulor hos novos labores!
Qui praeludia sunt novi laboris,
Et praeludia sint honoris opto.
Tu namque, o patriæ decus, meumque,
Cunctarum decus elegantiarum es,
Quas vel Græcia habet, vel Alma Roma.
Tu, quæ nudus Arabs, Syrusque novit,
Docto pectore contines reclusa:
Sanctæ Doctor es, helluoque Linguae:
Te Misnae aut Gemarae haud latent profunda:
Seu

Seu tu Rabbinicos legis magistros,
Seu tu Thalmudicos legis magistros,
Certe aurum ex scoriis labore multo,
Multo & iudicio legis, sacrisque
Praefers ritibus & facem, decusque.
Invicte hoc studium probant docentque,
Chartae, quas legimus, laboriosae,
Testes ingenii tui politi,
Testes iudicii tui politi.
Sed quae dicere debeo, voloque,
Haec nunc debeo, nunc volo, filere.
Et quod debeo, quod volo filere,
Assigna tibi: culpa tota vestra est.
Cur Tu buccina tanta facta nostrae
Laudis? cur Amor invidenda, blanda,
Dictavit nimis ah! nimisque verba,
O KESSLERE, novum decus Lycaeï,
O KESSLERE, novem decus Sororum?

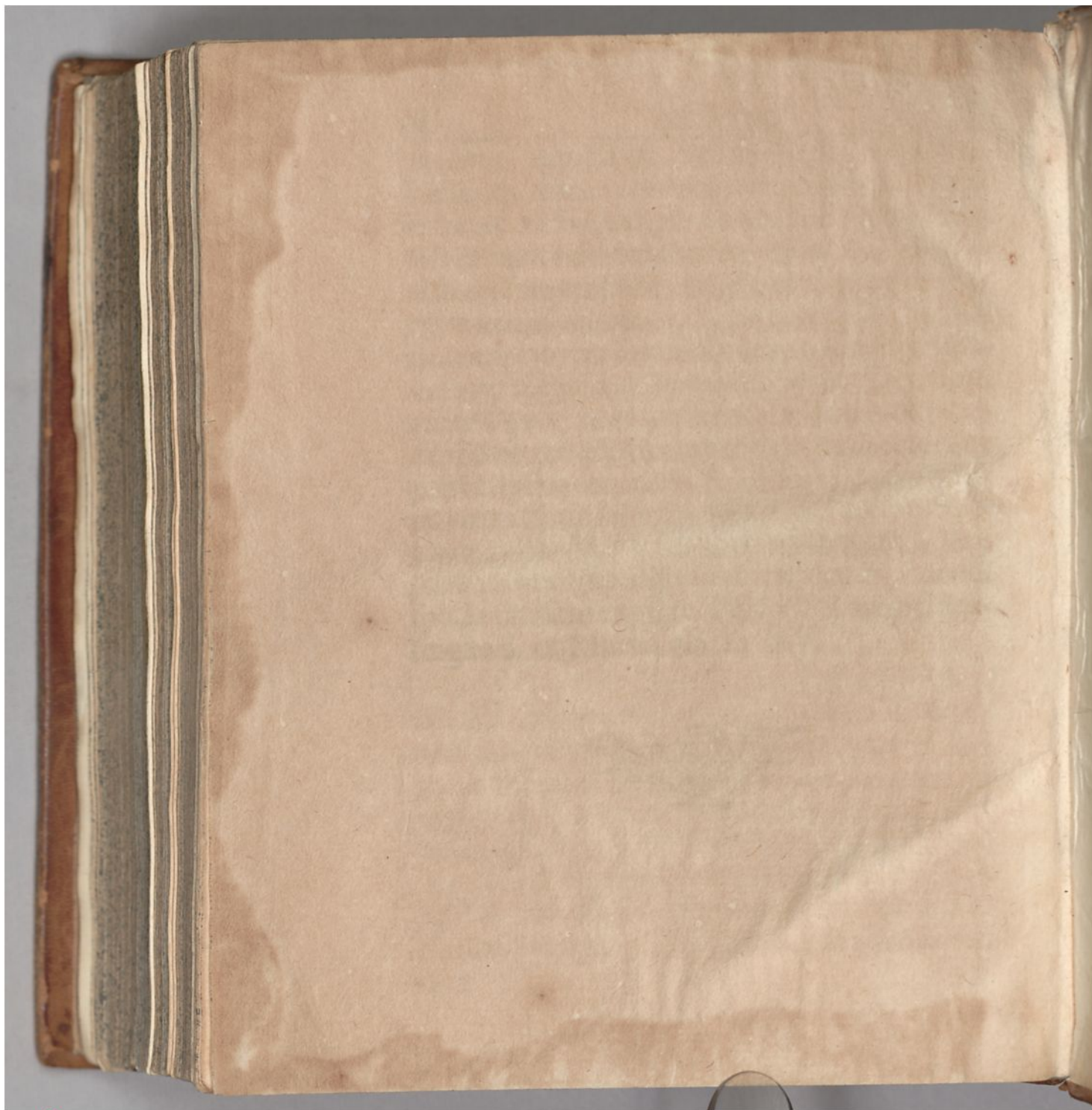
H. G. SNABELIUS.
S.S.Th.D:& Prof.& in Eccl.
ANSGARIANA Mysteriorum Sa-
crorum interpres.

, suo,
SSIMO
ciuem
ie fra-
plide-
genia,
osint,
s IOH.
LLV-
rque
vero
si sa-
iam
uendi
hley-

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ BIBLIOTHEK
NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Signatur: Lebn. Marg. 41, Stück 12:ZEN Lebn. Marg. 41, [44] - -

6832

35
GWL B Hannover
036 855 901

IV 5 A
40
685

